

adeseori greu lizibile, cu amintirile bunicului ei. Gestul ei este lăudabil, căci ne pune la dispoziție o lucrare memorialistică importantă și care sperăm că va impulsiona descoperirea și publicarea și a altor prețioase surse istorice de acest fel.

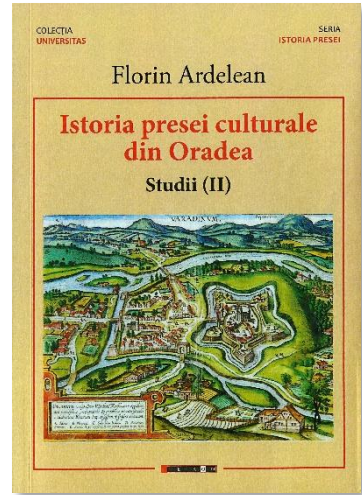
Radu MÂRZA*

Florin Ardelean, *Istoria presei culturale din Oradea. Studii (II)*, Editura Eikon, București, 2024, 456 p.

Atenția acordată de către universitarul orădean Florin Ardelean istoriei presei bihorene recente a fost dublată în ultimii ani de focalizarea interesului acestuia înspre trecutul celei de factură culturală din același areal, rezultând în acest sens o sumă importantă de articole, studii și eseuri găzduite în diverse anuare, reviste ori volume colective. O parte dintre acestea au fost reunite într-o primă fază în cursul anului 2019 (*Istoria presei culturale din Oradea. Studii (I)*, Editura Eikon, București), alte contribuții – între care și unele inedite – fiind strânse în paginile lucrării căreia îi consacram rândurile de față. Am evocat aici și primul demers împărtășind alături de autorul lor ideea că împreună ele câștigă din punct de vedere al unității informației colportate, putându-se astfel constitui într-un util și eficient instrument de lucru pentru alte abordări pe aceeași nișă.

În fapt, tematica materialelor reunite în cadrul acestui op depășește problematica anunțată în titlul său, alături de articolele dedicate rolului promovării vieții culturale prin intermediul diverselor gazete sau reviste găsindu-și locul, în mod benefic, și altele dedicate mass-mediei bihorene în tumultuoșii ani de după evenimentele din decembrie 1989. Laolaltă, ele oferă cititorilor prilejul de a urmări evoluția jurnalismului bihorean deopotrivă în mod punctual (bunăoară cazul revistei *Familia* și a repetatelor ei serii), dar și în durată lungă, în decupaje ce evidențiază cu mai multă pregnanță bunăoară elementele de continuitate și/ori discontinuitate.

Evaluarea și reevaluarea activității și personalității lui Iosif Vulcan este o sarcină care se va dovedi întotdeauna benefică, fapt pentru care volumul debutează cu câteva rânduri dedicate lui. Clasarea sa în rândul figurilor care au contribuit la culturalizarea românilor în ultimele decenii ale secolului al XIX-lea și în primii ani ai celui următor se ancorează adânc în constatarea că a reușit rara performanță de a susține un proiect pe un termen neverosimil de lung, editând un organ de presă în hotarele unei structuri politice în care românii nu se aflau în poziții-cheie de conducere a treburilor politice.

* Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca, România; e-mail: rmarza@yahoo.com.

Un important spațiu din economia lucrării a fost rezervat evoluției revistei *Familia* pe parcursul veacului al XX-lea, succedarea unor regimuri care au instrumentalizat masiv cultura în scop propagandistic (de la dictatura regală, la statul național-legionar, guvernarea lui Ion Antonescu ori regimul comunist) punându-și puternic amprenta pe conținutul ei, impunând repetate piruete vizavi de mesajul livrat publicului cititor.

Pornită la drum cu mari ambiții, seria a III-a a revistei (1926-1929) a contabilizat totuși puține realizări, nereușind să se impună în peisajul vectorilor culturali importanți din acest ecart de timp; acest semieșec va fi compensat, remarcă pe bună dreptate autorul, de numerele apărute în noul ei ciclu de existență (1934-1940), grație misiunii stabilite și colaboratorilor de calibru pe care va reuși să-i atragă în această nouă tentativă. Ținând cont de contextul intern și de cel internațional, cea de-a IV-a serie a revistei (1944-1945) nu avea cum să se ridice la nivelul precedentei, iar cuprinsul numerelor apărute în acești dificili ani avea să fie puternic amprentați de patina evenimentelor politice ori militare majore impunând, în cel mai bun caz, fracturi, iar în cel mai rău, re poziționări radicale.

Bine este sintetizat și intervalul 1965-1989, debutul noii etape derulându-se sub scutul unei relative detensionări a chingilor doctrinare. Chiar dacă ulterior regimul comunist va perturba în mod profund activitățile culturale, impunând un tot mai grosier cult al personalității alături de o cenzură adesea sufocantă, revista va continua să se remarce prin scrierile din domeniul criticii literare, activitate care va beneficia de contribuția unor nume mari la acel moment sau ale altora care se vor impune în mod categoric în perioada imediat următoare.

De o excelentă sinteză beneficiază anuarul *Crisia* al Muzeului Țării Crișurilor (intervalul 1971-2022), în beneficiul său și al celor care au slujit-o și încă fac acest lucru, remarcându-se o continuitate care nu comportă multe comparații în peisajul muzeal din arealul înconjurător al spațiului bihorean, precum și o sumă de studii și articole de o bună calitate, unele impunând încheieri definitive asupra unor problematici, altele deschizând noi perspective de sondare a trecutului ori fertile ateliere de lucru.

O bună radiografie este făcută în continuare revistei *Limite*, apărută la Paris, între anii 1969 și 1986, sub coordonarea Monicăi Lovinescu și a lui Virgil Ierunca. Ea s-a dorit și a reușit să fie o portavoce a exilului românesc, concentrându-și energia asupra peisajului cultural și artistic din România acelor cenușii ani, asumându-și sanitarul rol de a semna și saluta activitatea unor intelectuali care au știut să nu-și lase creațiile prejudiciate de ideologia comunistă, dar și, deopotrivă, de a inventaria numele celor care nu au avut scrupule în a aduce servicii unui regim opresor.

Mai multe studii sunt dedicate, în continuare, istoriei presei bihorene din ultimele trei decenii, punctele de vedere exprimate pe marginea acestui subiect câștigând în greutate prin faptul că însuși autorul a făcut parte câțiva ani din acel interval din acea breaslă a jurnaliștilor, cunoscând astfel din proprie experiență o serie de detalii care altfel ar putea scăpa unei investigații axate, de pildă, doar pe fonduri documentare. Turbulențele resimțite la modul general de societatea românească, în tot acest decupaj temporar, aveau să fie resimțite și la nivelul presei scrise sau a televiziunii, etapei de început, punctată de entuziasmul inerent începuturilor, copios alimentat de perspectivele deschise după evenimentele 1989, succedându-i numeroase altele, punctate de replieri și eșecuri rapide (pentru a desemna acest scenariu Florin

Ardelean utilizează termenul de „adamism”, p. 369). Sunt inventariate în acest context toate ziarele care au apărut atunci, componenta lor redacțională, precum și politica lor editorială, rezultând un tablou foarte complex și o dinamică accelerată, indicând laolaltă o perioadă de sondări și de găsire a unui echilibru. Întregesc imaginea de ansamblu și câteva date biografice ale unor patroni de presă, ale căror nume vor rămâne însă, în egală măsură, asociate și cu o serie de fapte în afara legii (evaziune, contrabandă), unii folosindu-și gazeta ca o veritabilă tribună de la înălțimea căreia să-și defăimeze adversari care până recent le fuseseră parteneri de afaceri.

Parcă tocmai pentru a taxa astfel de anomalii și a fixa (încă o dată) ABC-ul inerent meseriei de jurnalist, volumul cuprinde și un text prezentat la o conferință desfășurată în Republica Moldova în debutul anului 2023, insistând asupra bornelor în interiorul cărora creativitatea unui gazetar se poate manifesta fără a abandona menirea de bază a oricărui jurnalist, aceea de a oferi publicului larg informații adevărate.

Importante pentru dosarul problemei sunt și rândurile consacrate televiziunii, Oradea numărându-se printre orașele din România în care a apărut o televiziune independentă în primii ani postdecembriști, dar și unul dintre centrele urbane mari în care, începând din anul 2019, nu mai există niciun post de televiziune local, iar perspectivele înființării unuia sunt aproape nule, în pofida existenței multor elemente care ar face posibil (poate ar și reclama?) un astfel de demers.

A cui este Oradea? (material publicat pentru prima dată în paginile revistei clujene *Orașul* – 2021) nu-și propune, desigur, să ofere încă un răspuns tranșant la o întrebare care a născut, de altfel, destule patimi, prezentând, în schimb, într-o manieră succintă, câteva dintre legendele și etapele istorice ale urbei de pe Crișul Repede. Dacă ungerii pot revendica în folosul lor o primă „vârstă de aur” a așezării, suprapusă peste timpurile Umanismului și ale Renașterii, evreii pe o a doua, corespunzând intervalului *La belle époque*, vor fi românii, se (și ne) întreabă autorul, în măsură să asigure în viitorul apropiat o a treia, într-o Europă a convergențelor și a eforturilor vădite spre o direcție unitară de acțiune? Un răspuns afirmativ poate părea plauzibil.

Volumul se încheie cu o *Addenda* care reunește două eseuri. Cel dintâi evidențiază paradoxul unei lumi actuale tot mai capabile să se exprime și să se facă auzită, în paralel cu o diminuare a capacității de a discerne și de a selecta ce este important și de reținut din gălăgia care ne înconjoară; cel final se dorește o discuție în jurul stoicismului și a doi dintre reprezentanții săi celebri (Seneca și Marc Aureliu), prilejuind identificarea unor decuplaje între esența acestei doctrine și comportamentul cotidian al celor doi.

Cuprinzând o varietate de texte care îngemănează munca celui deopotrivă pasionat de istorie, jurnalism și filozofie, dar redactate cu talentul unui literat, lucrarea se constituie într-o apariție editorială meritorie prin puterea de evocare, prin frumusețea discursului și prin sagacitatea cu care reușește să sintetizeze, să efectueze comparații când situația o reclamă ori să stabilească ierarhii. Merită subliniat și faptul că stilul ei o face accesibilă unei largi categorii de cititori.

Ioan CIORBA*

* Muzeul Țării Crișurilor Oradea – Complex Muzeal, România; e-mail: ciorbaionut@yahoo.com.